

A Korán jogi vonatkozásai – Európai szemmel

I. Bevezetés

Az európai emberben az iszlám, ez a tőlünk lelki érületben és annyi minden másban oly távolinak tűnő kultúra vegyes érzéseket kelthet. Jobb megismeréséhez: ahhoz, hogy „a dolgot őt magát nézzük”, hasznos fogódzót nyújthat e kultúra alapjainak legalább felszínes vizsgálata. A jelen írás célja az iszlám kultúra – és benne a jog - alapját jelentő isteni kinyilatkoztatásokat tartalmazó Korán jogi vonatkozású részeinek elnagyolt bemutatása. Mivel a nyugati és az iszlám jog – a kultúrák különbözősége okán – teljesen más társadalmi alapokon áll, elsőként tisztázandó, hogy egyáltalán mi az, ami „jogi vonatkozásúként” értelmezhető? Nézetünk szerint a két kultúra különbözősége egyebek mellett – miként arra egy korábbi tanulmányban utaltunk – a kulturális jelenségek differenciált, vagy differenciálatlan voltában áll², ezért a Koránban fellelhető számos előírás, rendelkezés „jogi vonatkozásúként” minősítése alapjának azt tekintettük, amely európai szemmel is annak tűnhet. Tehát azokat a magatartási szabályokat, amelyek valamilyen tartalommal a kontinentális jog hagyományos polgári vagy büntetőjogi kódexeiben megtalálhatók.

A Korán szerkezetileg szúrákra (fejezetekre) tagolódik, összesen 114-re. Az egyes szúrák terjedelme nagyon különböző, és önmagukban a címeik nem feltétlenül adnak eligazítást tartalmukról, még kevésbé a jogi vetülettel (is) rendelkező részeikről. Előfordul, hogy egy adott jogterületről egymástól távol elhelyezkedő, különböző című és terjedelmű szúrákban találhatók szabályok. Ebből az adottságból kiindulva a feldolgozás felépítése a következő: elsőként a polgári anyagi jogi előírású (is) értelmezhető szabályok kerülnek ismertetésre (személyi és családi jog, kötelmi és öröklési jog), ezeket követik a büntető anyagi jogi rendelkezések (büntetendő cselekedetek és azok szankciói), végül röviden a jognyilatkozatokhoz, ügyletkötéshez kötődő rendelkezések.³ A bemutatás két részből áll: először az adott jogterület kapcsán releváns szabályozás vázlatos ismertetéséből, majd a Korán vonatkozó részeinek beidézéséből (amely utóbbi voltaképpen kigyűjtés). Mivel a tárgykörök többségénél nem választhatók el világosan az anyagi és az egyéb (pl. eljárási jogi) előírások, ezért a szükségtelen ismétlődés elkerülése érdekében az adott téma szempontjából releváns részeket egy helyen és egységesen idéztük be, amennyiben pedig az adott előírás több jogterület kapcsán lényeges, akkor utalunk arra.⁴ Az írásnak kizárólag ez a tárgya; nem taglaljuk az iszlám jog főbb jellemzőit, így például azt sem, hogy az ismertetett előírásokat miként alkalmazzák.

A Korán az iszlám vallás szent könyve, az isteni kinyilatkoztatás összgyűjteménye. Mint ilyen, nem törvénykönyv, nem a kódexek felépítését követi. Azt, hogy a számos tilalomból, parancsból vagy egyéb előírásból mi minősülhet „jogi” előírásnak, hangsúlyozottan európai megközelítésből állapítottuk meg. Következésképpen nem taglaljuk a vallásgyakorlásra, vagy a hit térítésére vonatkozó szabályokat. S még a fenti, „steril” megközelítés ellenére is előfordulhat, hogy valamely előírás jogi vetülete megkérdőjelezhető – legalább is európai szemmel. A Korán magyar fordításai közül a Simon Róbert által fordított, a Helikon Kiadónál 1987-ben megjelent kiadást

¹ Bíró, Fővárosi Törvényszék.

² Lásd: Kis Tamás: A történelemfilozófia és a jog kapcsolatáról. In: Jogelméleti Szemle, 2013/1. szám, 54-69. o.

³ A kontinentális jogokban dologi joginak (tulajdonjoginak) tekintett előírások nem találhatók a Koránban.

⁴ A könnyű kereshetőség érdekében valamennyi idézett előírásnál feltüntetésre került, hogy melyik szúra melyik részében található. A feltüntetés módja: a szúra száma, illetve a szúrában belüli további egység száma, a szúra első hivatkozásánál pedig a cím. (Így például: 2. Szúra – A tehén, 178. rész, azaz 2., 178.)

vettük alapul.⁵

II. A Korán polgári anyagi jogi tárgyú előírásai

II.1. Személyállapottal kapcsolatos rendelkezések

A Korán személyállapotra, tehát jog- és cselekvőképességre vonatkozó rendelkezései szórványosak, néhány esetre korlátozódnak, és alapvetően a vagyongazdálkodást, illetve –átruházást érintik. Ezek közül kiemelendő a gyengeelméjűeknek történő átadás tilalma (4. szúra 2. része), valamint az árvákkal kapcsolatos szabályösszesség. Több, egymástól független előírás hangsúlyozza az árva vagyonának megőrzését, vagy azt, hogy azt meghatározott időben ki kell nekik adni (4.,2.; 4., 6.; 6., 152.; 17., 34.). A vagyongazdálkodás vége, az árva vagyonának kiadása a házasulandó kor eléréséhez kapcsolódik (4., 6.).

Vonatkozó előírások:

„Adjátok oda az árváknak [a reátok bízott] javaikat, és ne cseréljétek [eközben] a jót rosszra! És ne habzsoljátok a javaikat [hozzácsapva azokat] a tietekhez! Nagy bűn lenne az!” (4., 2.)⁶

„A gyengeelméjűeknek ne adjátok oda a javaitokat, amelyeket Allah nektek rendelt megélhetés gyanánt. [Inkább] lássátok el őket abból s ruházzátok őket és beszéljétek illendő módon!” (4., 5.)

„Tegyétek próbára az árvákat [hogy elég érettek-e már], amíg a házasulandó [korba] nem cseperednek! Ha úgy találjátok, hogy elég érettek már, akkor adjátok ki nekik a javaikat! Ne habzsoljátok azt pazarlóan és sietősen, [attól félve], hogy nagykorúak lesznek! A gazdag [gyám] tartóztassa meg magát [s ne nyúljon az árva javaihoz], a szegény pedig illendő módon éljen vele! Ha kiadjátok nekik a javaikat, akkor hívjátok tanúkat hozzájuk!” (4., 6.)

„És ne nyúljatok az árva jószágához – kivéve a legáldásosabb módot – mindaddig, amíg el nem éri a nagykorúságot! Adjatok igazságos mértéket és teljes súlyt – ahogyan a méltányosság megköveteli!” (6., 152.)⁷

„És ne nyúljatok az árva jószágához – kivéve a legáldásosabb módot – mindaddig, amíg el nem éri a nagykorúságot!” (17., 34.)⁸

II.2. Családjog

A családjogi előírások – döntően tilalmak – a Korán jog vetületű előírásainak túlnyomó részét képezik, és többségükben a 2. Szúrában (A tehén), illetve a 4. Szúrában (A nők) találhatóak. A főbb szabályozási tárgykörök az alábbiak: a házassági akadályok (tilalmak), a házassági vagyonjog, valamint a válás.

A házassági tilalmak címzettjei főként a férfiak: tilos a házasság a nem hívő asszonnyal (2., 221.), az elhunyt apa feleségével (4., 22.), meghatározott rokoni vagy hozzátartozói körrel (4., 23.), illetve a férjes asszonyokkal (4., 24.). A levirátus csak az asszony beleegyezésével lehetséges (4.,

⁵ Korán. Fordította Simon Róbert. A fordítást az eredetivel Fodor Sándor vetette egybe. Helikon Kiadó, Budapest, 1987.

⁶ 4. Szúra (A nők).

⁷ 6. Szúra (A jószágok).

⁸ 7. Szúra (A magaslatok).

19.). Mindkét nem számára kötelező előírás, hogy a parázna férfi és nő csak parázna vagy pogány férfival vagy nővel házasodhat (24., 3.). Meglehetősen ismert szabály ugyanakkor, hogy lehetséges a többnejűség (4., 3.).

A házassági vagyoni jog szabályozása szintén részletes: van előírás az asszonynak adandó hozományról (4., 4.), elhálás esetén nem jár vissza a jegyajándék (4., 20.), a hívő nővel történt házasság elhálása előtt eszközölt válás során végkielégítés illeti meg a nőt (33., 49.).

A válást az iszlám engedi és részletesen rendelkezik is róla. Sajátos az a rendelkezés, amely a házaselemek családjából egy-egy személyt jogosít fel döntőbírónak, amennyiben attól lehet tartani, hogy szakításra kerül sor (4., 35.). Jellemző a várakozási idő (pl. 65., 1., 2., 4.). Van előírás az asszonytartásról (2., 241.).

A házasságtörés súlyosan elítélendő (17., 32.) és szankcionálandó cselekmény. Különbség van azonban a szankció kapcsán a tekintetben, hogy férfi vagy nő-e az elkövető; a nők számára a következmények sokkal súlyosabbak (4., 15-16.). Ugyanakkor olyan előírás is van, amely nem differenciál (24., 2.). A tisztos férjes asszony rossz hírének keltése is elítélendő (24., 4-9.).⁹

Végül található kötelező előírás a szülők tiszteletére (6., 151.).

Vonatkozó előírások:

„Ne házasodjatok pogány asszonyokkal, amíg nem lesznek hívők!... És ne adjatok feleségül [hívő asszonyokat] pogányokhoz, amíg nem lesznek hívők!” (2., 221.)¹⁰

„Azoknak a [házasembereknek], akik megesküdtek, hogy tartózkodnak a feleségüktől, négy hónapig kell várakozniuk. Ha [e négy hónap során] esküjüket semmisnek tekintik, - akkor Allah megbocsátó, és könyörületes.” (2., 226.)

„Ha azonban a [végleges] válást határoztátok el, [akkor úgy lesz]. Allah [mindent] hall és tud.” (2., 227.)

„Az elvált asszonyoknak háromhavi tisztulást kell kivárniuk, Nem szabad eltitkolniuk azt, amit Allah [az előző házasság gyümölcseként] a méhükben teremtett – ha hisznek Allahban és a Végső Napban. A férjeket illeti meg a leginkább az, hogy ekkor visszafogadják őket, ha ők ki akarnak békülni.” (2., 228.)

„A válás kétszer [megengedett]. Akkor azonban vagy meg kell tartani a [feleséget] az elismert módon, vagy el kell bocsátani illendő módon! Az [utóbbi esetben] tilos [a férfiakkal] bármit is elvenniük abból, amit [jegyajándék gyanánt] adtak nekik, - ha csak nem félnek mindketten, hogy nem tartják be Allah előírásait. Ha azonban féltek, hogy nem tartják be mindketten Allah előírásait, nem követ el egyikük sem bűnt, ha az asszony valamivel megváltja magát.” (2., 229.)

„Ha a férfi [a feleségétől harmadszor] elválk, akkor az asszony [mint feleség] tilos számára, amíg férjhez nem megy valaki máshoz. Ha az elválk tőle, akkor nem követ el egyikük sem bűnt, ha újra visszatérnek egymáshoz – ha hisznek abban, hogy mindketten betartják Allah előírásait.” (2., 230.)

„Ha elváltatok asszonyaitoktól és [ők kiszabott várakozási] idejüket elérték, akkor vagy tartásátok meg őket a megfelelő módon, vagy bocsásátok el őket megfelelően!” (2., 231.)

„Ha elváltok asszonyaitoktól és [ők kiszabott várakozási] idejüket elérték, akkor ne akadályozzátok

⁹ A vonatkozó előírásokat lásd a büntetőjogi résznél.

¹⁰ 2. Szúra (A tehén).

meg őket abban, hogy [ismét] megházasodjanak [korábbi] férjeikkel, ha a megfelelő módon egymás között megegyeztek.” (2., 232.)

„Az [elvált] szülőanyáknak két teljes évig kell szoptatniuk gyermekeiket! [Ez] azokra [vonatkozik], akik azt akarják, hogy a szoptatás hiánytalanul kiteljék. A gyermek apjának kötelessége megfelelő módon eltartani és ruházattal ellátni [az anyákat]! Senkitől sem követelnek többet, mint amennyire képes. Nem szabad kényszert alkalmazni egy anyával szemben a gyermeke miatt, s egy apával szemben [sem] gyermeke miatt. Az [apa] örökösének ugyanaz a kötelessége [a szoptató anya iránt]. Ha azonban kölcsönös megegyezés és tanácskozás után a gyermeket [a kiszabott idő előtt] el akarják választani, akkor az nem róható fel egyikük vétkéül sem. Ha pedig a gyermekeket [dajkával] akarjátok szoptatni, az sem róható föl bűntökül, amennyiben megadjátok neki [azt a fizetséget], amelyben megfelelő módon megállapodtatok.” (2., 233.)

„Akiket Allah elszólít és feleségeket hagynak hátra, azoknak [az asszonyoknak] várniuk kell négy hónapot és tíz napot! Ha [ők a kiszabott várakozási] időt elérik, nem róható fel vétkeketül az, amit magukkal cselekszenek illendő módon [házasságkötésük végett].” (2., 234.)

„Nem róható fel bűntökül az, ha [még a várakozási időn belül] céloztok arra, hogy feleségül akarjátok kérni ezeket az asszonyokat, vagy ha magatokban rejtitek [kimondatlanul szándékotokat].... De ne állapodjatok meg velük titokban! Csupán olyasmit mondjatok nekik, ami illik! És ne határozzátok el magatokat [véglegesen] a házasságkötésre, amíg az előírt várakozási idő véget nem ér!” (2., 235.)

„Nem róható föl bűntökül az, ha [a házasságkötés után] elváltok az asszonyoktól, feltéve, hogy még nem illettétek őket és hozományt állapítottatok meg nekik. Lássátok el őket javakkal illendő módon – a tehetős is, a szegény is képessége szerint! Kötelesség [ez] a jóra való számára!” (2., 236.)

„Ha azonban elváltok tőlük, mielőtt még illettétek volna őket, ám hozományt állapítottatok [már] meg nekik, akkor a tiétek marad annak a fele, amit megállapítottatok, kivéve, ha [az asszonyok] lemondanak [a részükről], vagy az mond le, aki a házasságkötés felől rendelkezik. Inkább [tekintendő] istenfélelemnek az, hogy lemondjatok [a részetekről]!” (2., 237.)

„Akiket Allah elszólít közületek és feleségeket hagynak hátra, azoknak kötelességük feleségeik ellátásáról egy évre szólóan hagyatkozniuk - [lakhelyükről való] előzésük nélkül! Ha azonban [az egy év letelte előtt ők maguk] elhagyják azt, nem lehet bűntökül fölróni azt, amit ők az illendőségnek megfelelően cselekszenek.” (2., 240.)

„Az elvált asszonyoknak – az illendőségnek megfelelő – ellátás jár. Ez az istenfélők kötelessége.” (2., 241.)

„Ha attól féltek, hogy nem tudtok méltányosan bánni a [női] árvákkal, akkor házasodjatok meg a néktek tetsző nőekkel: kettesével, hármával, négyesével, de ha nem tudtok igazságosak lenni [egyszerre többhöz], akkor [vegyetek feleségül] csak egyet, vagy [elégedjete meg] azzal, ami [rabszolganőt] a jobbotok birtokol.” (4., 3.)

„Adjátok oda az asszonyoknak hozományukat ajándék gyanánt! Ha pedig úgy tetszik nekik, hogy önként átengednek nektek abból egy részt, akkor használjátok azt tetszésetekre és hasznotokra!” (4., 4.)

„Azok ellen, akik asszonyaitok közül paráználkodnak, hívjátok négy tanút [közületek]. Ha ők [a

valóságnak megfelelően] tanúskodnak, akkor őrizzétek meg őket erősen a házaikban, amíg el nem szólítja őket a halál, vagy amíg Allah valami más utat nem jelöl ki nekik!” (4., 15.)

„És ha közületek [férfiak közül] követnek el ketten [paráznaságot], akkor büntessétek meg őket! Ám ha megbánást tanúsítanak, és megjavulnak, akkor hagyjátok őket bántatlanul!” (4., 16.)

„Ti hívők! Nem megengedett nektek az, hogy örököljétek [meghalt atyafiatok] feleségeit az ő akaratok ellenére, s [az sem], hogy akadályokat gördítsetek újabb házasságuk elé azért, hogy megkaparintsatok valamennyit abból, amit [korábban hozományként] adtatok nekik, kivéve, ha valami nyilvánvalóan szegyetelen dolgot követnek el.” (4., 19.)

„Ha egy [új] feleséget egy másik helyére akartok cserélni, és közülük bármelyiknek is egy qintärt [jegyajándékot] adtatok [korábban] – ne vegyetek vissza belőle semmit! Vajon visszavennétek azt gyalázatra és nyilvánvaló vétkekre?! „(4., 20.)

„Hogyan vehetnétek vissza azt, amikor egymással háltatok és erős egyezséget vettek tőletek?” (4., 21.)

„Ne házasodjatok olyan asszonyokkal, akikkel atyáitok kötöttek házasságot – kivéve azt, ami már a múltban megtörtént. Szégyenletes és gyűlöletes dolog ez! Milyen rossz út!” (4., 22.)

„Tilalmas nektek [házasságot kötni]: anyáitokkal, leányaitokkal, nővéreitekkel, apai és anyai nagynénjeitekkel, fivéretek leányaival, nővéretek leányaival, [nevelő]anyáitokkal, akik szoptattak benneteket és tejtestvéreitekkel, anyósaitokkal, a ti gyámságotok alatt álló mostohaleányaitokkal – azoktól az asszonyaitoktól, akikkel már együtt háltatok; ha még nem háltatok volna együtt velük, akkor [ez] nem róható fel vétkeitekül; [tilalmas továbbá]: saját ágyékokból [sarjadt] fiaitok feleségeivel s az, hogy két nővért együtt vegyetek feleségül – kivéve azt, ami már a múltban megtörtént.” (4., 23.)

„És [tilalmasak nektek] a tisztas [férjes] asszonyok...., kivéve azokat, akiket [mint rabszolganőket] a jobbotok birtokol. Ez Allah előírása nektek. És megengedett nektek, ami ezen kívül van, [az], hogy tisztas házasemberek.... – és nem paráználkodók – gyanánt keressetek [feleséget] javaitokkal! Ha egyesekben közülük [időleges házasságban] élvezeteket lennétek, azoknak adjátok oda a fizetségüket jegyajándék... gyanánt. És nem róható föl vétkeitekül az, amiben – a megszabott jegyajándék [kifizetése] után kölcsönösen megállapodtok egymással.” (4., 24.)

„Aki nem elég tehetős közületek ahhoz, hogy tisztas hívő asszonyokkal házasodhasson, az [házasodjon] azok közül a hívő szolgálóleányaitok közül, akiket [mint rabszolganőket] a jobbotok birtokol. Házasodjatok hát meg velük házuknépe engedélyével!Ha [a házasságkötés által] tisztas asszonyok lettek, és akkor paráználkodnak, úgy az ő büntetésük a fele annak, amivel a [szabad] férjes asszonyok sújtandók!” (4., 25.)

„A férfiak fölötté állnak a nőknek, mivel Allah előnyben részesített közülük egyeseket másokkal szemben, s amiatt, amit javaikból [a nőkre] költenek.” (4., 34.)

„Ha féltek, hogy szakításra kerül sor közöttük, akkor küldjétek [hozzájuk] egy döntőbíró a [férj] családjából, egy [másik] döntőbíró a [feleség] családjából.” (4., 35.)

„Mondd: „Jertek ide! Hirdetem azt, amit Uratok megtiltott nektek: „...Bánjatok jól a szülőkkel! Ne öljétek meg a gyermekeiteket szegénység miatt - mi ellátunk benneteket és őket [a szükségessel].” (6., 151.)

„Senkitől sem követelünk többet, mint amire képes. És ha kijelentetek valamit, legyetek igazságosak, még ha egy rokonról is van szó!” (6., 152.)

„A parázna férfi csak parázna nővel, vagy pogány nővel házasodhat! És a parázna nő [ugyanígy] csak parázna férfival, vagy pogánnyal házasodhat! Ez tilalmas a hívőknek.” (24., 3.)

„Akiknek nincs módjuk megházasodni, azok tartóztassák meg magukat, amíg Allah gazdaggá nem teszi őket a kegye révén!” (24., 33.)¹¹

„Ti hívők! Ha hívő nőket vesztek feleségül, aztán még azelőtt váltok el tőlük, hogy illettétek volna őket, akkor nem kell nekik várakozási időt fölszámítani [az újra házasodáshoz]! Adjatok nekik [vég]kielégítést és illő módon bocsássátok el őket!” (33., 49.)¹²

„Akik ezekkel a szavakkal válnak el a feleségeiktől: „olyan legyél nekem, mint az anyám háta!”, aztán megismélik azt, amit már kijelentettek, azoknak [engesztelésképpen] egy rabszolgát kell felszabadítaniok, mielőtt újra illelnék egymást.” (58., 3.)¹³

„Akinak erre nincs meg a lehetősége, annak két egymást követő hónapig kell böjtölnie, mielőtt újra illelnék egymást. Aki nem képes erre, annak hatvan szegényt kell táplálnia.” (58., 4.)

„Ó próféta! Ha el akartok válni az asszonyoktól, akkor a várakozási idejükre váljatok el tőlük és számoljátok [pontosan] a várakozási időt!... Ne űzzétek el őket [addig] a hajlékaikból, és nem kell nekik elmenniük csak akkor, ha valami nyilvánvalóan szégyenletes dolgot követtek el.” (65., 1.)¹⁴

„Ha az [asszonyok] elérték a kiszabott [várakozási] idejüket, akkor vagy tartsátok meg őket megfelelő módon vagy váljatok el tőlük megfelelően. És kérjétek föl két – igazságosságáról ismert - tanút tanúságtételre, és tegyetek tanúságot Allah színe előtt!” (65., 2.)

„Ha azokat az asszonyokat illetően, akik már nem remélik a havi tisztulást, valami kétségetek lenne, úgy az ő várakozási idejük három hónap. [Ez vonatkozik] azokra [is], akiknek még nem volt havi tisztulásuk. Akik viselősek, azoknak a megszabott [várakozási] idejük annyi legyen, ameddig világra hozzák a terhüket!” (65., 4.)

II.3. Kötelmi jog

A kötelmi jogi tárgyú rendelkezések száma csekély, és ezek döntően tilalmak, illetve kötelezően betartandó előírások. Tiltott az uzsora (2., 275.) és a kamat (30., 39.). A két alapvető kereskedelmi ügylet, az adás-vétel és a kölcsön egyaránt megjelenik a Koránban. Az adás-vételt csak tanúk jelenlétében lehet lebonyolítani, és úgy tűnik, hogy az ingóságok cseréje esetén nem szükséges az ügylet írásba foglalása (2., 282.), bár ez értelmezhető a portéka kölcsönbe adására vonatkozó szabálynak is. A kölcsön (adóssági ügylet) kötelező eleme az írásba foglalás és a tanúk megléte (2., 282.), a szorult helyzetbe került adóst pedig helyzetének javulásáig méltányossági szabály védi (2., 280.). Van előírás a letétről és annak visszaadásáról (2., 283.). Végül lényeges még a hamis mérés tilalma, az ezzel kapcsolatos előírásokat a büntetőjogi tárgyúaknál idézzük.

Vonatkozó előírások:

¹¹ 24. Szúra (A világosság).

¹² 33. Szúra (A szövetségesek).

¹³ 58. Szúra (A vita).

¹⁴ 65. Szúra (A válasz).

„Akik uzsorát habzsolnak, úgy támadnak fel [majdan], mint az, akit a Sátán földresújított az intésével. Ez [lesz a büntetésük] azért, mert azt mondják: „Az adásvétel ugyanolyan, mint az uzsora.” Allah azonban megengedte az adásvételt, ám megtiltotta az uzsorát.” (2., 275.)

„Ha [adósaitok között] akad valaki, aki szorult helyzetben van, [annak adjatok] haladékat, amíg könnyebbé lesz.” (2., 280.)

„Ti hívők! Ha meghatározott időre adóssági ügyletet bonyolítotok le egymás között, akkor foglaljátok azt írásba! Készítsen írást [arról] egy írnok a jelenléteketben úgy, ahogy azt a méltányosság megköveteli! Nem vonakodhat egy írnok sem, hogy írást készítsen, úgy, ahogyan azt Allah megtanította neki! Írnia kell! Az diktáljon, akit az adósság terhel, és félje Allahot, az ő Urát, s ne próbáljon meg lefaragni semmit sem [az összegből]! Ha az adós elmebeteg, vagy gyámoltalan, vagy nem képes diktálni, akkor ügyeinek gyámolója... diktáljon úgy, ahogyan a méltányosság megköveteli. [Felnőtt] férfaitok közül két tanút kérjetek föl tanúságtételre! Ha nem lenne két férfi, akkor legyen egy férfi és két nő, olyanok, akiket alkalmasnak találtok tanúnak – hogyha a két [női tanú] közül az egyik hibázik, akkor a másik emlékeztesse őt [a valóságos helyzetre]! A tanúk pedig nem vonakodhatnak, ha [tanúságtételre] szólítják fel őket! Ne tartsátok méltóságon alulinak azt, hogy írásba foglaljátok [az adósság összegét], lett legyen az kevés, avagy sok, egészen a határidőig [bezáróan]! Ha azonban olyan portékáról van szó, amely éppen ott van, és egymás közt forgatjátok, akkor nem követtek el vétséget, ha nem foglaljátok azt írásba! Ám ha adásvételt bonyolítotok egymás között, akkor hívjatok tanúkat! Nem szabad zaklatni sem az írnokot, sem a tanút! Ha így tesztek, akkor kihágást követtek el.” (2., 282.)

„Ha úton vagytok és nem találtok írnokot, akkor óvadékat kell venni. Ha valaki [letétet] bíz a másikkal, akkor [a határidő leteltével] adja vissza a letétet az, akire bízta...” (2., 283.)

„Ti hívők! Ne habzsoljátok föl egymás között javaitokat hiábavalóan, kivéve, ha kereskedelmi ügyletről van szó, amiben kölcsönösen megállapodtatok.” (4., 29.)

„Amit kamatra adtak kölcsön, hogy az emberek javaiban kamatot fialjon, az nem kamatozik Allahnál.” (30., 39.)¹⁵

II.4. Öröklés

Az öröklési tárgyú előírások száma szintén csekély, mindazonáltal egyértelmű eligazítást ad a halál esetén bekövetkező vagyonszállásról. A Korán elismeri a végrendelezési jogot, sőt azt kötelességként fogalmazza meg (2., 180.). Az nem tűnik ki, hogy ennek szükséges-e az írásba foglalása, sőt a végrendelező szóbeli akaratnyilatkozata a nevesített, ennek megváltoztatása tiltott (2., 181.). Meghatározott esetben lehetséges az egyezés az örökösök között (2., 182.). Részletes a törvényes öröklési rend szabályozása (4., 7., 4., 11-12., 4., 33.).

Vonatkozó előírások:

„Ha valaki közületek haldoklik és javakat hagy hátra, annak előíratott a végrendekezés a szülei és a legközelebbi rokonai javára az előírt módon! Ez kötelességként [íratott elő] az istenfélők számára.” (2., 180.)

„Ha valaki megváltoztatja azt, miután hallotta [a haldokló szájából], annak vétsége azokat terheli,

¹⁵ 30. Szúra (A bizánciak).

akik megváltoztatják [a végrendekezést].” (2., 181.)

„[Ha azonban] valaki az örökhagyó részéről részrehajlásról, vagy kárhozzátatható eljárástól tart, s [az örökhagyó halála után] egyezséget szorgalmaz [az örökösök] között, azt nem terheli vétség.” (2., 182.)

„A férfiaknak jár egy rész abból, amit a szülők és a közeli rokonok hátrahagynak. A nőknek [is] jár egy rész abból, amit a szülők és a közeli rokonok hátrahagynak. Lett légyen az kevés, vagy sok – törvényes rész gyanánt [jár nekik].” (4., 7.)

„Ha az [örökség] szétoztásánál rokonok, árvák és szegények vannak jelen, akkor juttassatok nekik [valamennyit] abból és beszéljete velük illendő módon!” (4., 8.)

„Gyermekeitekre vonatkozóan Allah [eképpen] rendelkezik: A fiúgyermeket [az örökség elosztásakor] annyi illeti meg, mint amennyi két leánygyermek része. Ha csak nők vannak, [mégpedig] kettőnél több, akkor a hagyaték kétharmad része illeti meg őket; ha [csak] egy [nő] marad, akkor a fele. A szülőknek pedig, kinek-kinek egyhatod rész jár az örökségből, ha az [örökhagyónak] gyermeke van. Ha pedig nincsen gyermeke, s a két szülője örököl utána, akkor az anyját egyharmad rész illeti meg. Ha [azonban] fivérei vannak, akkor az anyját [csak] egyhatod rész illeti meg. [Mindez] az [örökhagyótól] meghagyott [egyéb] hagyatkozás, vagy [valami őt terhelő] adósság [kifizetése] után. Ti nem tud[hat]játok, hogy szüleitek és gyermekeitek közül – hasznosságát illetően – ki áll legközelebb hozzátok.” (4., 11.)

„Titeket illet a fele annak, amit feleségeitek örökül hagytak, akkor, ha nincs nekik gyermekük. Ha van gyermekük, akkor hagyatékuk egynegyede illet meg benneteket. Mindez az általuk meghagyott [egyéb] hagyatkozás, vagy [valami őket terhelő] adósság [kifizetése] után. A feleségeiteknek padig a ti hagyatékotok egynegyede jár, ha nincs gyermeketek. Ha van gyermeketek, akkor a hagyatékotok egynyolcada jár nekik. [Mindez] az általatok meghagyott egyéb [hagyatkozás], vagy [valami benneteket terhelő] adósság [kifizetése] után. Ha egy férfiről, vagy egy nőről a hagyaték oldalági rokonságra száll, s ha az [örökhagyónak] egy fivére vagy egy nővére van [anyai részről], akkor mindkettőjüknek [az örökség] egyhatoda jár. Ha [kettőnél] többen vannak, akkor [egyenlő] társakként osztozzanak az egyharmad részen. [Mindez] az [örökhagyótól] meghagyott [egyéb] hagyatkozás, vagy [valami őt terhelő] adósság [kifizetése] után. [Ennek során] nem károsodhat senki!” (4., 12.)

„Mindenkinek kijelölünk olyan [távolabbi] vérrokonokat..., akik [jogosultak arra az örökségre], amit hátrahagytak a szülők, a közeli rokonok, s azok, akikkel esküvel pecsételt kötés fűz össze benneteket.” (4., 33.)

III. Büntetőjogi tárgyú tilalmak

Mint minden isteni kinyilatkoztatás, a Korán is számos tilalmat tartalmaz, sőt: a szent könyv előírásainak nagy többsége tilalom. Jogi vetülettel ebből nézetünk szerint néhány visszatérő és hangsúlyos cselekedet bír. Ilyenek tekintető a két alapvető bűncselekmény, tehát az emberölés és a lopás, hangsúlyos még a paráználkodás és a hamis mérés.

Az emberöléssel kapcsolatos előírások érezhetően a vérbosszú, a talio-elv részbeni leképeződései (2., 178.; 4., 29.; 17., 33.). A lopás szankciója – az elkövető nemétől függetlenül – a kézlevágás (5., 38.). A házasságtörés tiltott és következménye is súlyos (17., 32.; 24.2.). A kereskedelemben feltehetően gyakran előforduló hamis mérés szintén tiltott (83., 1-3.; 17.35.).

Vonatkozó előírások:

„Ti hívők! Ölés esetén előíratott nektek a megtorlás: szabad a szabadért, rabszolga a rabszolgáért és nő a nőért. Ha valakinek elnéz valamit az [áldozat] testvére, akkor a [megtorló] követelése az elismert módon, a [tettes] fizetsége az előbbi részére illendő módon [történjék]! Ez könnyítés és könyörület Uratoktól [a korábbi vérbosszúhoz képest].” (2., 178.)

„Ne habzsoljátok föl egymás között javaitokat csalárd módon, és ne vesztegessétek meg vele a bírákat...” (2., 188.)

„És ne öljétek meg egymást!” (4., 29.)

„A tolvajnak – lett legyen férfi, avagy nő – vágjátok le a kezét! [Így legyen ez] annak jutalmaként, amit szereztek [maguknak] és intő példaként Allahtól! Allah hatalmas és bölcs.” (5., 38.)¹⁶

„És tartsátok távol magatokat a paráználkodástól! Szégyenletes dolog ez! Milyen rossz út!” (17., 32.)¹⁷

„És ne oltsatok ki – csak jogosan - [ember]életet, amit Allah tilalmasnak nyilvánított. Ha valakit jogtalanul ölnek meg, akkor a legközelebbi rokonának adunk hatalmat [a megtorlásra]. Ám tartson mértéket az ölésben! [Az elégtétel során] segítséget fog kapni.” (17., 33.)

„Ha egy férfi és egy nő paráználkodik, mindegyiküket száz korbácsütéssel korbácsoljátok meg!... És a büntetésnél jelen kell lennie a hívők egy csoportjának!” (24., 2.)

„Aki tisztos férjes asszonyoknak kelti rossz hírét, és azután nem hoz négy szemtanút, azt korbácsoljátok meg nyolcvan korbácsütéssel, és ne fogadjatok el tőle tanúságtételt soha többé! Ők a bűnösök, kivéve azokat, akik megbánást tanúsítanak, és megjavulnak. Allah megbocsátó és könyörületes.” (24., 4-5.)

„És azok, akik [saját] feleségeiknek keltik rossz hírét és önmagukon kívül nincsenek tanúik, akkor a tanúság az legyen, hogy négyszer tanúbizonyságot kell tennie Allah előtt, hogy az igazat mondja, és ötödszörré úgy, hogy Allah átka legyen rajta, ha hazudik! És elhárítja a büntetést [a megvádolt asszonyról] az, ha négy tanú bizonyságot tesz Allah előtt, hogy [vádolója] hazudik, és ötödszörré úgy, hogy Allah haragvása legyen rajta, ha [vádolója] igazat mond.” (24., 6-9.)

83. Szúra - A hamisan mérők

„Jaj a hamisan mérőknek, akik, ha másokkal méretnek maguknak, teljes mértéket kérnek, ám, ha ők szabnak mértéket vagy mérnek, akkor károsítanak.” (83., 1-3.)

Ehhez kapcsolódik:

„Ha kimértek, adjatok igazságos mértékkel, és mérjétek pontos mérleggel! Ez jobb [nektek] és kedvezőbb kimenetele lesz.” (17., 35.)

¹⁶ 5. Szúra (Az asztal).

¹⁷ 17. Szúra (Az éjszakai utazás).

IV. Ügyletekhez kapcsolódó, garanciális jellegű szabályok

Végül röviden utalunk azokra a kötelező és hivatkozott előírásokra, amelyek valamilyen garanciális rendelkezést tartalmaznak. Ezek hiányában – legalább is európai szemmel – az adott jognyilatkozat, vagy jogügylet általában alkalmatlan a joghatás kiváltására.

A házasságtörés gyanúja esetén négy tanú szükséges a megerősítéshez (4., 15.; 24., 4-5.). A házasfelek megromlott viszonyának helyreállítása esetén előírás a döntőbírák alkalmazása (4., 35.). Általában kötelező az írásba foglalás a kölcsön esetén, kölcsön és adás-vétel esetén egyaránt szükségesek a tanúk (2., 282.). Ugyanitt egyértelmű szabály szól arról, hogy a tanúskodás kötelező.